POLÍTICA I PARTICIPACIÓ | | Actualitzat el 08/07/2019 a les 10:30

MENA: on és el risc?

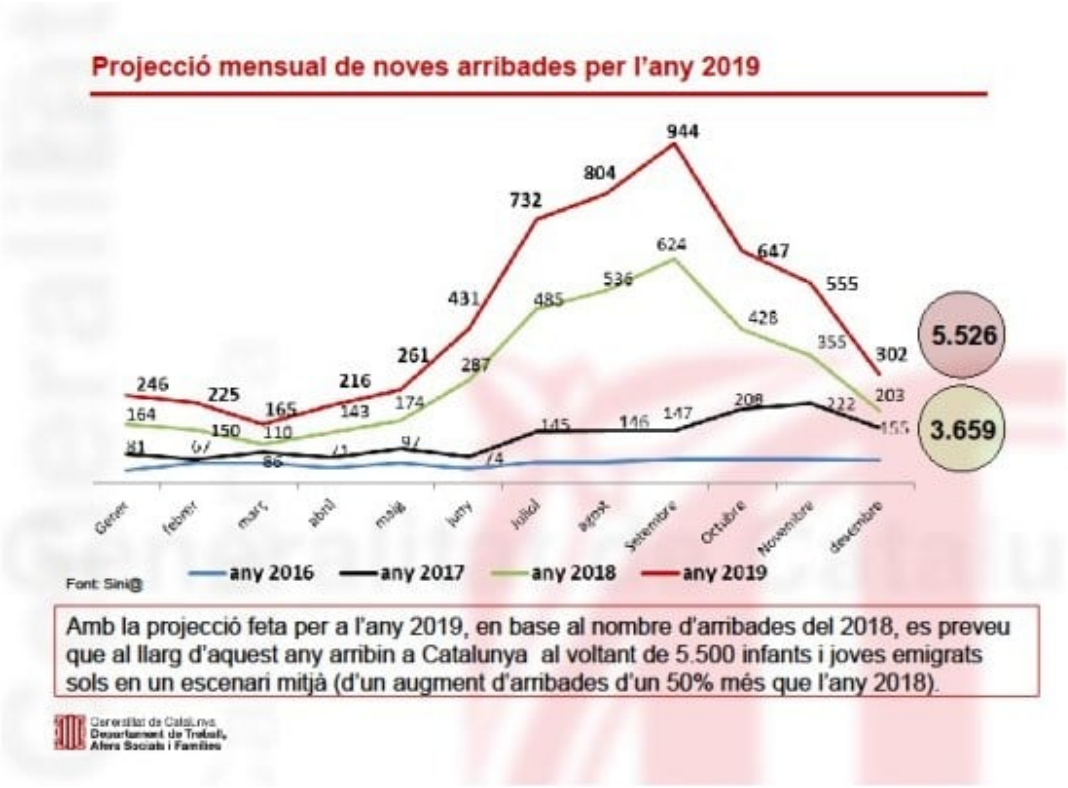
Una globalització que no gestiona les diferències entre el Nord i el Sud, la deixadesa volguda d'alguns Estats del Magrib, un repartiment de competències ineficient dins l'Estat espanyol, o la por davant el fet migratori provoquen un atzucac polític, jurídic, social i moral | En el fenomen hi col·lideixen la legislació d'Estrangeria i la referent als drets dels infants, i en especial el concepte d'interès superior del menor

Un menor nouvingut a Catalunya, acollit a la Fundació OTA de Lliçà de Vall. | Sergi Cámara

L'arribada de menors no acompanyats a Catalunya, procedents de l'estranger, està provocant molts maldecaps. Una globalització que no gestiona amb garanties les diferències entre el Nord i el Sud, la deixadesa volguda d'alguns Estats del Magrib, un repartiment de competències ineficient i ineficaç dins l'Estat espanyol, o la por i la desconfiança davant el fet migratori, entre d'altres factors, han provocat un atzucac polític, jurídic, social i moral.

Comencem per identificar qui són els MENA: menors estrangers no acompanyats. Segons el Comitè dels Drets de l'infant de l'ONU són definits com "menors que estan separats d'ambdós pares i altres parents i no reben atencions de cap dels adults als quals, per llei o per costum, correspon aquesta responsabilitat". Segons el Reglament d'Estrangeria, s'entén per MENA l'estranger menor de 18 anys que sigui nacional d'un Estat al que no li sigui aplicable el règim de la Unió Europea (UE), que arribi al territori espanyol sense un adult responsable d'ell, ja sigui legalment o d'acord amb el costum, apreciant **risc de desprotecció del menor**, així com qualsevol menor estranger que un cop a Espanya es trobi en aquella situació. D'acord amb la legislació d'Estrangeria hi ha un registre d'aquestes persones, gestionat per la Policía Nacional i coordinat per la Fiscalia General de l'Estat. Aquest registre és important no tan sols com a **garantia dels drets dels menors** sinó que serveix de criteri per als recursos que l'Estat ha de transferir per a l'exercici de les competències d'integració social a la Generalitat o d'altres comunitats autònomes. **Segons el Registre de MENAS, l'augment dels darrers anys ha estat espectacular, entorn del 20%** com es pot veure en el gràfic següent. Els recursos econòmics per a fer front a aquest allau per part de la Generalitat no arriben puntualment.

Els infants i joves emigrats sols acollits a Catalunya. Estat de situació actual i avançament de resultats de l'estudi. Foto: Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. Gener 2019

La majoria dels MENA són nois entre 15 i 17 anys, procedents del Marroc, Algèria o en menor grau de l'Africa subsahariana. El destí dins d'Espanya és en primer lloc Andalusia, seguit del País Basc, Catalunya, Madrid i el País Valencià. **Les raons per les quals fugen dels seus països poden ser de tipus econòmic, laboral, polític, bèl·lic...**, i es pot donar tant en cas d'una desestructuració familiar o amb una total aquiescència amb la família.

Si ens fixem en les competències constitucionals sobre els MENA, trobem que la normativa d'immigració correspon a l'Estat central, mentre que les comunitats autònomes ostenten la protecció dels menors en situació de desemparament. El gran problema és que molts arriben sense cap paper identificatiu del seu origen ni de la seva edat. Aleshores, d'acord amb la llei d'Estrangeria (art. 35 L.O. 4 /2000, d'11 de gener, i reformes posteriors), el Ministeri Fiscal té la competència per instar que es facin les proves mèdiques per tal de determinar l'edat dels menors. Es considera que si hi ha un document públic que permet concloure l'edat, aquest mitjà ja és suficient (STS 23 de setembre de 2014). La Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA) de la Generalitat determina l'acolliment en un centre específic. En ocasions és internat de forma preventiva en el centre -després de la identificació i registre per part de l'Oficina d'Atenció al Menor dels Mossos d'Esquadra- mentre se li fan les proves, amb l'assessorament d'un advocat d'ofici. **La Generalitat exerceix la tutela legal dels MENA, la qual cosa vol dir allotjament, alimentació, assistència sanitària, educació i la tramitació del permís de residència**.

En aquest moment és important estudiar la situació concreta del menor, i en especial si té lligams amb la família. **La majoria no volen tornar als seus països d'origen, ni tenen especial interès en mantenir contactes amb membres de la família quan es troben a Espanya**. Es tracta d'una situació peculiar, atès que l'acció de la DGAIA tutelant els MENA és subsidiària de la pàtria potestat que s'exerceix dins una família i a més és de caràcter temporal.

Hi ha un greu problema quan un MENA esdevé major d'edat. Tota l'acció pública de tutela, protecció i inserció social pot esvair-se, com en el cas que sigui aturat al carrer i ingressat en un Centre d'Internament d'Estrangers (CIE). **Si mentre són menors ens hauria de preocupar que puguin gaudir dels drets dels infants, quan són majors d'edat hauríem d'estar pendents de llur integració social i laboral. I això no passa. Son pàries entre els pàries**. En veure aquests nois donant voltes pels carrers, sense saber què fer, penso que hem fracassat com a societat receptora, i el que encara és pitjor, com a societat integradora en termes d'humanitat i cura. No parlarem ara de les causes de les crisis migratòries, que estan en l'origen del problema, sinó en la capacitat de donar sortida a conflictes humans concrets.

Així, veiem que els MENA poden ésser menors en risc d'exclusió social, i en cas que no hi hagi un acolliment eficaç, ser percebuts com un risc social, i utilitzats per aquells que defensen un argumentari que relaciona immigració i delinqüència, en el marc d'un discurs xenòfob o populista. **Alguns només pensen en retornar-los al seu país d'origen.** Malgrat això, cal adoptar totes les mesures humanes pròpies de la tutela com ara l'ajuda, l'acolliment, l'educació, la preparació en definitiva per a l'edat adulta. Per això és important i difícil la coordinació entre la Generalitat, ajuntaments, veïnat, els estats d'origen i les famílies. De fet, o es dona una bona sintonia entre totes les instàncies anteriors, a les que afegirem ara l'Estat (competències en immigració i paper determinant de la Fiscalia), o el fracàs en la gestió de la integració social pot estar ben garantit. I aleshores es donaran unes repercussions negatives per tota la societat.

Els Mossos d'Esquadra van presentar a la Junta de Seguretat de Barcelona de l'abril un informe on dels 5.622 MENAs que van arribar a Catalunya entre 2016 i 2018 (97% nois i 3% noies), un 18 % havien comès algun delicte (i un 12 % algun delicte greu). Es tracta de bandes liderades per majors d'edat a les quals se sumen els menors, els quals en certa mesura són víctimes dels primers. Amb el pla "Polièdric" es persegueix que els menors que fugen dels centres hi tornin, i identificar també aquells que no hi volen anar. D'altra banda, **és imprescindible garantir la cura dels nois que han passat a ser majors d'edat, per a evitar que delinqueixin**.

El darrer any -com hem vist al gràfic- hi ha hagut un augment considerable de MENA que arriben a Catalunya. **Un dels problemes son el menors que s'escapen dels centres i malviuen al carrer.** A la ciutat de Barcelona hi ha hagut concentracions importants a Montjuïc i a la zona del Raval. Aquesta situació genera inseguretat per als mateixos nois i per als veïns de la zona. Casos "sorollosos" han estat a Esparreguera (juliol 2018) o a Tarragona (abril 2019), quan els mateixos nois han actuat amb violència, o els veïns s'han manifestat violentament contra els MENA a Castelldefels (març 2019) o amb molta tensió a Canet (març 2019), per posar alguns exemples.

Un menor arribat a Catalunya i tutelat per la Generalitat. Foto: Sergi Cámara.

L'atenció als MENA comporta posar en marxa un conjunt d'actors: l'Oficina d'Atenció al Menor dels Mossos d'Esquadra, l'Institut de Medicina Legal i Ciències Forenses de Catalunya, la Fiscalia Provincial de Menors, la DGAIA, i en el seu cas, els jutges que supervisen les decisions. **D'una banda entra en joc la legislació d'Estrangeria, però de l'altra, la referent als drets dels infants, i en especial el concepte d'interès superior del menor, que protegeix l'exercici dels seus drets**, i els garanteix que les proves que se li practiquin no vulnerin la dignitat humana, en aspectes com el consentiment informat davant les proves per determinar l'edat, que aquestes no siguin invasives i no vagin més enllà dels aspectes imprescindibles, la designació d'un representant legal, el benefici del dubte, la tramitació de la protecció internacional, o la impugnació del procediment per a determinar l'edat.

Un aspecte important és poder gestionar la residència, de manera que quan tinguin les condicions legals puguin treballar. **Després de l'acollida com a mesura urgent hi va la integració social i per fer això possible cal facilitar el procés primer educatiu i després laboral**. Per això és tan greu quan es trenca la cadena, i els MENA van pel carrer sense nord i no es preparen el seu futur per quan arribin a la majoria d'edat. **A la pràctica és molt difícil gestionar els "papers" de residència perquè prima el reagrupament familiar i aquest s'ha de considerar impossible per tal de començar la tramitació de la residencia**. Passen els mesos. A això s'hi afegeix que segons la llei d'Estrangeria, **mentre els catalans de 16 anys ja poden treballar, els immigrants tutelats no**. Si es vol ajudar realment a aquest jovent caldria canviar el marc jurídic actual.

Segueix @pensem_cat

Informació addicional:

- "Menors estrangers no acompanyats: una situació límit" (PDF), Papers de Cristianisme i Justícia. Març 2018, a càrrec de Mercè Pagonabarraga.
- "Estratègia catalana per a l'acollida i la inclusió dels infants i joves emigrats sols", Departament de Treball, Afers Socials i Famílies